

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Наталія СИЗОНЕНКО

«20» грудня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СЕПАРАТИЗМУ

(вибіркова навчальна дисципліна)

освітньо-професійна програма	<u>Політологія</u>
спеціальність	<u>052 Політологія</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u>
освітній ступінь	<u>магістр</u>
факультет	<u>обліку та фінансів</u>

Полтава

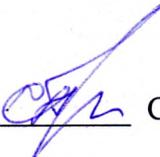
2022 – 2023 н. р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Проблеми сучасного сепаратизму» для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Політологія спеціальності 052 Політологія

Мова викладання державна.

Розробник: Приходько Сергій, к. політ. н., доцент, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету.

«20» грудня 2021 року

Розробник Сергій ПРИХОДЬКО

Схвалено на зсіданні кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін протокол від 20 грудня 2021 № 8.

Затверджено завідувачем кафедри
«20» грудня 2021 року

 Наталія СИЗОНЕНКО

Погоджено гарантом освітньо-професійної програми Політологія

«20» грудня 2021 року

 Анастасія НЕКРЯЧ

Схвалено головою НМР спеціальності «Політологія»

 Алла ІЛЬЧЕНКО

1. Опис навчальної дисципліни

Елементи характеристики	Денна форма навчання
Загальна кількість годин -	120
Кількість кредитів –	4
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти (обов'язкова чи вибіркова)	вибіркова
Рік навчання (шифр курсу)	II (052Політ_мд_2021)
Семестр	III
Лекції (годин)	16
Практичні (семінарські) (годин)	24
Самостійна робота (годин)	80
в т. ч. індивідуальні завдання (годин)	-
Вид семестрового контролю	залік

2. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Перелік навчальних дисциплін, які передують її вивченню відповідно до структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми: «Кратологія», «Державна політика», «Актуальні проблеми сучасної політики», «Світова політична історія» «Політична регіоналістика».

3. Заплановані результати навчання

Мета вивчення навчальної дисципліни: формування у здобувачів знань з теорії і практики сучасного політичного сепаратизму, передумов виникнення і розвитку сепаратистських тенденції, особливостей сепаратистських рухів в Україні та різних регіонах світу.

Основні завдання навчальної дисципліни: засвоєння здобувачами вищої освіти знань щодо феномену сепаратизму в його історичному становленні, його форм і видів; зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють поширенню сепаратизму; особливостей сепаратистських рухів в сучасних умовах; формування компетентностей емпіричного дослідження проблем сепаратизму.

Компетентності:

загальні:

ЗК 04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 07. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

ЗК 09. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

спеціальні (предметні, фахові):

СК 03. Критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

СК 04 Здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

СК 06. Здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Програмні результати навчання:

ПРН 02. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань.

ПРН 04. Приймати ефективні рішення з питань політики, політичних наук і дотичних проблем, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати розвиток політичних

процесів; визначати фактори, що впливають на них і на досягнення поставлених цілей; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки політичних рішень.

ПРН 06. Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів..

ПРН 08. Розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері політології та з дотичних до неї міждисциплінарних напрямів з урахуванням методологічних, економічних, соціальних, правових та етичних аспектів.

Методи навчання: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, творчий, проблемно-пошуковий, створення ситуації новизни навчального матеріалу, використання життєвого досвіду, метод мозкового штурму, проектування професійних ситуацій; використання мультимедійних презентацій; дистанційне навчання.

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Поняття та сутнісні характеристики політичного сепаратизму.

Визначення поняття «сепаратизм». Основні підходи до визначення сепаратизму. Основні різновиди сепаратизму. Ознаки сепаратизму. Причини виникнення сепаратизму. Структура сепаратистських рухів: внутрішні і зовнішні чинники. Правові аспекти визначення сепаратизму. Міжнародне право про сепаратизм. Форми прояву сепаратизму: етнічний, релігійний та цивілізаційний. Сепаратизм як одна з головних загроз міжнародної, регіональної та національної стабільності.

Тема 2. Передумови виникнення та розвитку політичного сепаратизму. Економіко-географічні. Етнічні. Расові. Конфесійні. Внутрішньо- і зовнішньополітичні. Ідеологічні.

Тема 3. Етнічні та регіональні аспекти сепаратизму. Поняття національної держави та регіональна і етнічна неоднорідність. Рівень гомогенності та гетерогенності як фактор сепаратизму. Багатоманітність принципів ідентичності. Зміна ролі національних держав та транснаціональні процеси. Сепаратизм, національні держави та глобалізація. Внутрішні передумови етнічного та регіонального сепаратизму. Особливості регіональної політики в сучасних умовах. Суперечності між центральною та регіональною владою. Сепаратизм в унітарних та федеративних державах.

Тема 4. Етнополітичні конфлікти як прояв сепаратизму.

Поняття етнополітичного конфлікту. Конфліктна природа сепаратизму. Етнополітичний конфлікт як невід’ємна складова сепаратистських процесів. Передумови етнополітичних конфліктів. Суб’єкти етнополітичних конфліктів. Стадії етнополітичних конфліктів. Форми етнополітичних конфліктів. Наслідки етнополітичних конфліктів.

Тема 5. Шляхи розв’язання проблеми сепаратизму. Принципи здійснення регіональної політики та міжетнічні відносини в сучасних умовах. Правові засоби вирішення проблем сепаратизму. Принципи політики децентралізації. Принципи забезпечення загальнонаціональної ідентичності суспільства. Цінності громадянського суспільства та політичної нації.

Тема 6. Регіональна політика як засіб подолання сепаратизму. Поняття регіону. Передумови підвищення значення регіонів. Поняття і сутнісні характеристики регіональної політики. Основні напрями, функції та цілі регіональної політики. Децентралізація як напрям регіональної політики. Світові моделі регіональної політики.

Тема 7. Сепаратизм в країнах світу. Сепаратизм у Західній Європі: Бельгія, Великобританія, Іспанія, Італія, Франція. Сепаратизм у колишній Югославії. Сепаратизм у Російській Федерації. Сепаратизм у Канаді. Сепаратизм у країнах Азії та Африки.

Тема 8. Сепаратистські тенденції в Україні. Історичні передумови виникнення сепаратизму в Україні. Регіональні та етнокультурні відмінності в Україні. Зовнішні чинники сприяння сепаратизму в Україні. Шляхи вирішення проблем сепаратизму в Україні. Гуманітарна політика. Основні напрями регіональної політики та врегулювання міжетнічних відносин в Україні. Політика децентралізації як засіб подолання сепаратизму.

5. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	с	с.р.
Тема 1 Поняття та сутнісні характеристики політичного сепаратизму.	15	2	2	11
Тема 2. Передумови виникнення та розвитку політичного сепаратизму.	15	2	2	11
Тема 3. Етнічні та регіональні аспекти сепаратизму.	15	2	4	9
Тема 4. Етнополітичні конфлікти як прояв сепаратизму.	15	2	4	9
Тема 5. Шляхи розв'язання проблеми сепаратизму.	15	2	4	9
Тема 6. Регіональна політика як засіб подолання сепаратизму.	15	2	2	11
Тема 7. Сепаратизм в країнах світу.	15	2	4	9
Тема 8. Сепаратистські тенденції в Україні.	15	2	2	11
Усього годин	<i>120</i>	<i>16</i>	<i>24</i>	<i>80</i>

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття та сутнісні характеристики політичного сепаратизму.	2
2	Передумови виникнення та розвитку політичного сепаратизму.	2
3	Етнічні та регіональні аспекти сепаратизму.	4
4	Етнополітичні конфлікти як прояв сепаратизму.	4
5	Шляхи розв'язання проблеми сепаратизму.	4
6	Регіональна політика як засіб подолання сепаратизму.	2
7	Сепаратизм в країнах світу.	4
8	Сепаратистські тенденції в Україні.	2
	Разом	24

7. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття та сутнісні характеристики політичного сепаратизму.	11
2	Передумови виникнення та розвитку політичного сепаратизму.	11
3	Етнічні та регіональні аспекти сепаратизму.	9
4	Етнополітичні конфлікти як прояв сепаратизму.	9
5	Шляхи розв'язання проблеми сепаратизму.	9
6	Регіональна політика як засіб подолання сепаратизму.	11
7	Сепаратизм в країнах світу.	9
8	Сепаратистські тенденції в Україні.	11
	Разом	80

8. Оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Форми контролю
ПРН 02. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері	

професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	<ul style="list-style-type: none"> • опитування на семінарах • розв'язування тестів • виконання завдань самостійної роботи (в розрізі кожної теми) • написання реферату; • залік
ПРН 04. Приймати ефективні рішення з питань політики, політичних наук і дотичних проблем, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати розвиток політичних процесів; визначати фактори, що впливають на них і на досягнення поставлених цілей; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки політичних рішень.	
ПРН 06. Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів..	
ПРН 08. Розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері політології та з дотичних до неї міждисциплінарних напрямів з урахуванням методологічних, економічних, соціальних, правових та етичних аспектів.	

Забезпечення тематикою дисципліни успішного опанування програмних результатів навчання для здобувачів вищої освіти 052Політ_мд_2021

№ з/п	Назва теми	Програмні результати навчання				Разом
		ПРН02	ПРН04	ПРН06	ПРН08	
1.	Поняття та сутнісні характеристики політичного сепаратизму.	+	+	+	+	4
2.	Передумови виникнення та розвитку політичного сепаратизму.	+	+	+	+	4
3.	Етнічні та регіональні аспекти сепаратизму.	+	+	+	+	4
4.	Етнополітичні конфлікти як прояв сепаратизму.	+	+	+	+	4
5.	Шляхи розв'язання проблеми сепаратизму.	+	+	+	+	4
6.	Регіональна політика як засіб подолання сепаратизму.	+	+	+	+	4
7.	Сепаратизм в країнах світу.	+	+	+	+	4
8	Сепаратистські тенденції в Україні.	+	+	+	+	4
Разом		8	8	8	8	32
максимальний відсоток у підсумковій оцінці з навчальної дисципліни, %		25	25	25	25	100
мінімальний відсоток у підсумковій оцінці з навчальної дисципліни, %		15	15	15	15	60

Критерієм успішного навчання є досягнення здобувачем вищої освіти мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання.

Критерії успішного опанування програмних результатів навчання

Програмні результати навчання	Відсоток у підсумковій оцінці з навчальної дисципліни, %	Максимальна кількість балів	Мінімальний пороговий рівень оцінок, балів
ПРН02	25	25	15
ПРН04	25	25	15
ПРН06	25	25	15
ПРН08	25	25	15
Разом	100	100	60

Одним із обов'язкових елементів освітнього процесу є систематичний поточний контроль оволодіння компетентностями та підсумкова оцінка рівня досягнення програмних результатів навчання.

9. Форми контролю результатів навчання для здобувачів вищої освіти 052Політ_мд_2021

Програмні результати навчання	Форма контролю									
	Опитування на семінарах		Розв'язування тестів		Виконання завдань самостійної роботи		Реферат		Разом	
	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів
ПРН02	9	15	2	3	3	4	1	3	15	25
ПРН04	9	15	1	3	3	4	2	3	15	25
ПРН06	9	15	2	3	2	4	2	3	15	25
ПРН08	9	15	2	3	2	4	2	3	15	25
Разом	36	60	7	12	10	16	7	12	60	100

Формами поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є:

- опитування на семінарських заняттях: 0-5 балів;
- розв'язування тестів: 0-12 балів;
- виконання завдань самостійної роботи (в розрізі кожної теми): 0-2 бали;
- написання реферату: 0 – 12 балів;

Формою семестрового контролю знань здобувачів вищої освіти згідно з робочим та навчальним планом є: *залік*

10. Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми	Види навчальної роботи здобувачів вищої освіти				Разом
	Виступи на семінарах	Розв'язування тестів	Виконання завдань самостійної	Реферат	
Тема 1. Поняття та сутнісні характеристики політичного сепаратизму.	5	-	2	-	7
Тема 2. Передумови виникнення та розвитку політичного сепаратизму.	5	-	2	-	7
Тема 3. Етнічні та регіональні аспекти сепаратизму.	10 (5+5)	-	2	-	12
Тема 4. Етнополітичні конфлікти як прояв сепаратизму.	10 (5+5)	-	2	-	12
Тема 5. Шляхи розв'язання проблеми сепаратизму.	10 (5+5)	-	2	-	12
Тема 6. Регіональна політика як засіб подолання сепаратизму.	5	-	2	12	19
Тема 7. Сепаратизм в країнах світу.	10 (5+5)	-	2	-	12
Тема 8. Сепаратистські тенденції в Україні.	5	12	2	-	19
Разом	60	12	16	12	100

Критерії оцінювання
Опитування на семінарських заняттях

Кількість балів	Критерії оцінювання
5	здобувач вищої освіти ґрунтовно і послідовно викладає вивчений навчальний матеріал, виявляє повне розуміння його змісту; обґрунтовує власні думки; демонструє на високому рівні знання принципів здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів, наводить необхідні приклади, аргументує їх; активно бере участь у дискусіях, диспутах, виявляє ініціативу; демонструє на високому рівні базові знання проблем політичного екстремізму та протестних рухів;
4	здобувач вищої освіти ґрунтовно і послідовно викладає вивчений навчальний матеріал, виявляє належне розуміння його змісту, але припускається незначних помилок, які самостійно виправляє після зауважень викладача; демонструє на належному рівні знання принципів здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів, наводить необхідні приклади, аргументує їх; бере участь у дискусіях, диспутах; виявляє ініціативу; демонструє на достатньому рівні базові знання проблем політичного екстремізму та протестних рухів;
3	здобувач вищої освіти виявляє знання і розуміння тематики навчальної дисципліни, викладає матеріал не досить повно, не завжди глибоко і переконливо обґрунтовує власні думки; пов'язує теоретичний матеріал з практичними уміньми з допомогою викладача; участь у дискусіях, диспутах бере не охоче, не виявляє ініціативу; демонструє на середньому рівні базові знання принципів здійснення влади та публічної політики, проблем політичного екстремізму та протестних рухів; вибудовує свою навчальну діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності;
2	здобувач вищої освіти під час відповіді демонструє елементарний рівень засвоєння навчального матеріалу, викладає його непослідовно і невпевнено, допускається значних принципових помилок у викладенні фактів, що спотворюють їх зміст, досить фрагментарно відтворює основні категорії з дисципліни; аналіз влади та урядування, політичних систем, інститутів та режимів, політичних процесів та політичної поведінки здійснюється на поверхневому рівні;
1	здобувач вищої освіти не виявляє знань більшої частини навчального матеріалу, допускає суттєві помилки, що можуть спотворювати зміст питань; не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати власні думки і відчуває труднощі під час добору прикладів та поєднання теорії з практичними навичками; демонструє на низькому рівні базові знання проблем політичного екстремізму та протестних рухів.
0	відповідь відсутня

Розв'язування тестів

Кількість балів	Критерії оцінювання
0-10	За кожну правильну відповідь 1 бал

Виконання завдань самостійної роботи (в розрізі кожної теми)

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	Завдання самостійної роботи з теми виконані відповідно до методичних рекомендацій у повному обсязі з демонструванням умінь застосовувати необхідну інформацію, знання, методи та інструменти для організації результативної та ефективної освітньої діяльності; здобувач вищої освіти

	застосовує творче мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем в навчальній діяльності для реалізації програмних результатів навчання, демонструє здатність навчатись, вибудовуючи свою діяльність на базі етичних принципів та персональної відповідальності.
1	Завдання самостійної роботи виконані частково, або мають неточності чи незначні помилки з частковим демонструванням уміння застосовувати необхідну інформацію, знання, методи та інструменти для організації результативної та ефективної освітньої діяльності; здобувач вищої освіти не застосовує творче мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем в навчальній діяльності.
0	Завдання самостійної роботи не виконані, або виконані повністю неправильно.

Написання реферату

Кількість балів	Критерії оцінювання
10-12	виконані всі вимоги до написання і захисту реферату; визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних поглядів на проблему науковців; сформульовані чіткі завдання дослідження; логічно викладена власна позиція; зміст реферату відповідає темі, що розкрита повністю; сформульовані висновки відповідно до завдань; витриманий обсяг реферату; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення; дані правильні відповіді на додаткові питання; вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності з дотриманням принципу автономної та якісної роботи щодо поставлених завдань і взятих обов'язків, академічної доброчесності, в процесі доповіді демонструє на високому рівні сформовані навички ділової комунікації, професійної етики
7-9	виконані всі вимоги до написання і захисту реферату; визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних поглядів на проблему науковців; сформульовані чіткі завдання дослідження; логічно викладена власна позиція; зміст реферату відповідає темі, що розкрита повністю; сформульовані висновки відповідно до завдань; витриманий обсяг реферату; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення; відповіді на додаткові питання не повні; вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності з дотриманням принципу автономної та якісної роботи щодо поставлених завдань і взятих обов'язків, академічної доброчесності, в процесі доповіді демонструє на достатньому рівні сформовані навички ділової комунікації, професійної етики
3-6	основні вимоги до реферату і його захисту виконані, але при цьому допущені деякі недоліки; не обґрунтовано актуальність проблеми, висновки не чіткі; наявні певні неточності у викладенні матеріалу; вимоги щодо оформлення реферату дотримані; на додаткові питання дані неповні відповіді; здобувач вищої освіти в процесі доповіді демонструє на середньому рівні сформовані навички ділової комунікації, професійної етики.
1-2	є істотні відступи від вимог до реферування, зокрема: тема розкрита лише частково; допущені фактичні помилки в змісті реферату або при відповіді на додаткові питання; висновки відсутні; здобувач вищої освіти в процесі доповіді не розкриває повно тему реферату, не вибудовує свою діяльність на базі принципів професійної етики та персональної відповідальності; демонструє на низькому рівні сформовані навички ділової комунікації, професійної етики
0	реферативна робота не виконана

Форма проведення семестрового контролю згідно з робочим та навчальним планом – *залік*.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Дівак В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти. Київ: Логос, 2010. 224 с.
2. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України: аналіт. доп. / О. О. Резнікова, А. О. Місюра, С. В. Дрьомов, К. Є. Войтовський. Київ: НІСД, 2016. 52 с.
3. Політико-правові механізми запобігання сепаратизму в демократичному суспільстві: наук. зап. / [Кресіна І. О. та ін.]. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. 143 с
4. Прохоренко И. Л. Европейская интеграция и проблема сепаратизма в государствах-членах Европейского Союза. Москва: ИМЭМО РАН, 2018. 93 с.
5. Світова гібридна війна: український фронт. Монографія. За заг. ред. Горбуліна В. П. Київ: НІСД, 2017. 496 с
6. Сепаратизм в политической жизни современной Европы / [под ред. П.Е. Канделя]. Москва: Ин-т Европы РАН, 2015. 88 с.

Допоміжні

1. Литвиненко К. О. Становлення та динаміка поширення сепаратистських рухів в окремих регіонах України. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 114. С. 384-389.
2. Мацієвський Ю., Бородавко Т. Причини сепаратизму на Донбасі: зовнішні та внутрішні чинники. Острог, 2016. URL: http://cpr.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/On-Seapratism_Matsiyevsky_Borodavko.pdf
3. Олішевська В. В. Сепаратизм: сутність, зміст, основні підходи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 5. С. 150-152.
4. Пономарьова І. Специфіка сепаратистських рухів у країнах Європейського Союзу. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 235–243
5. Потенціальні загрози регіонального сепаратизму в Україні. Аналітична записка НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/potencialni-zagrozi-regionalnogo-separatizmu-v-ukraini>
6. Рахмайлов В. В. Сепаратизм і націоналізм: проблема співвідношення. *Грані*. 2014. № 7. С. 88-95.
7. Рябінін Є. Екзогенні чинники посилення процесів сепаратизму. *Зовнішні справи*. 2017. URL: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ekzogenni-chinniki-posilennja-procesiv-separatizmu/>.
8. Dayton R. Separatism, globalization and the European Union. Miami-Florida European Union Center of Excellence. February 2015. Vol. 15. № 1. 10 p. URL: http://aei.pitt.edu/74525/1/Dayton_SeparatismGlobalizationEU.pdf

Інформаційні ресурси мережі Інтернет

1. Сепаратизм в Європі: причини, осередки. URL: <https://ukr.agromassidayu.com/separatizm-v-evrope-prichini-ochagi-view-516076>
2. Сайт альманаху «Грані». URL: <http://www.grani.org.ua/>
3. Сайт журналу «Віче». URL: <http://www.viche.info/>
4. Сайт журналу «Нова парадигма». URL: <http://www.novaparadigma.org.ua/>
5. Сайт Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/>
6. Сайт наукового вісника «Гілея». URL: <http://www.gileya.org.ua/>
7. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua/>
8. Сайт Національної Парламентської бібліотеки України. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
9. Сайт Українського незалежного центру політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/>
10. Сайт Українського центру політичного менеджменту. URL : <http://www.politik.org.ua/>
11. Сайт міжнародного центру перспективних досліджень URL: <http://www.icps.kiev.ua/library>